

Kan die NG Kerk nog 'n konstruktiewe rol in die Suid-Afrikaanse samelewing speel?

D E de Villiers

(Universiteit van Pretoria)

ABSTRACT

Can the Dutch Reformed Church (DRC) still play a constructive role in the South African society?

The question in the heading is dealt with in the article by splitting it up in three sub-questions: 1. Does the South African society has need for what the DRC can offer? 2. Does the DRC still have the room and opportunity to play a constructive role in our society? and 3. Are the DRC and its members willing and prepared to play such a constructive role in our society? The article arrives at the conclusion that there is indeed need in the South African society for the type of service that the DRC and its high percentage of well-educated, creative and affluent members can provide. Although the opportunity for providing such service has been restricted as a result of the loss of influence on the government and the separation of church and state in the new political dispensation, considerable scope still remains. There is unfortunately an unwillingness among many members to utilise the remaining opportunities for playing a constructive public role, on account of their negative assessment of developments in the new political dispensation and a resulting inward directed spirituality. The DRC would only be able to realise its full potential for playing such a role if a change of heart takes place and the inward directed spirituality is replaced with an outward directed spirituality based on the belief in the centrality of the Kingdom of God in the ministry of the church.

1 INLEIDING

Die één onderwerp waarna ek en my goeie vriend en kollega Conrad Wethmar telkens weer teruggekeer het in die talle lang teologiese gesprekke wat ons oor die afgelope byna vyftien jaar gevoer het, was die impak wat die radikaal veranderde situasie in ons samelewing op die NG Kerk gehad het. As dogmatikus was Conrad Wethmar veral geïnteresseerd in die teologiese verskuiwing in die NG Kerk, terwyl ek as etikus veral geïnteresseerd was in die veranderde openbare rol van die NG Kerk.

Vir my persoonlik was hierdie intense teologiese gesprekke oor die jare van ons kollegaskap aan die Fakulteit Teologie van die Universiteit van Pretoria van die kosbaarste ervarings in my akademiese loopbaan. Dit was nie maar net omdat ek – soos ander – die voorreg gehad het om te leer uit Conrad Wethmar se verbluffende belesenheid in die teologie nie. Dit was veral omdat hy bereid was om in die veilige ruimte van ons gesprekke as vriende onbeskroomd standpunt in te neem oor tendense in die teologie en in die kerk – in die besonder die NG Kerk. Ek was bevoorreg om ‘n kant van Conrad Wethmar te sien wat nie vir almal gegun word nie. Die gesprekke was egter ook vir my iets besonders omdat dit aan my die geleentheid gebied het om my eie beskouings oor die openbare rol van die kerk – veral van die NG Kerk – in kritiese gespreksvoering met Conrad Wethmar te toets. Om eerlik te wees: Conrad Wethmar het nie altyd met my sienings saamgestem nie. My beskouings oor die konstruktiewe rol wat die NG Kerk in ons huidige samelewing kan speel, was na sy mening dikwels te idealisties. Juis daarom egter was die weldeurdragte en hoflike kritiek wat hy gelewer het, vir my so waardevol. Dit het – so glo ek – my gehelp om my beskouings meer genuanseerd te formuleer.

Hierdie artikel is ‘n verwerking van ‘n voordrag wat ek aan die einde van Januarie 2008 by die teologiese dag vir NG predikante gelewer het. Die skryf van die voordrag is voorafgegaan deur intense gesprekke met Wethmar; gesprekke waarin ons soms skerp van mekaar verskil het. Ek dra hierdie bydrae uit waardering aan hom op, nie omdat ek van mening is dat hy met alles daarin sal saamstem nie, maar omdat hy die belangrikste gespreksgenoot was oor die beskouings wat hierin ontwikkel word.

Die vraag: “Kan die NG Kerk nog ‘n konstruktiewe rol in die Suid-Afrikaanse samelewing speel?” kan na my mening in drie meer spesifieke vrae opgebreek word: 1. Het die Suid-Afrikaanse samelewing ‘n behoefte aan dit wat die NG Kerk en sy lidmate kan bied? 2. Het die NG Kerk enigsins die ruimte of geleentheid om ‘n konstruktiewe bydrae tot ons samelewing te lewer? en 3. Is die NG Kerk en sy lidmate bereid en gereed om konstruktiewe diens in ons samelewing te lewer? Ek gaan eers op hierdie drie vrae ‘n antwoord probeer vind en dan in die laaste gedeelte van my artikel die vraag stel: Wat word benodig om sodanige diens van die NG Kerk moontlik te maak?

2 DIE BEHOEFTE

Die één ding waaroor almal sal saamstem, is dat ons in ‘n land woon met enorme politieke, ekonomiese en sosiale probleme. By al die wonderlike dinge wat Suid-Afrika bied en dit so ‘n uitsonderlike land maak, is daar ook die skadukant van byna oorweldigende probleme wat mense moedeloos en bang maak. By SACLA 2003 in Pretoria het die afgevaardigdes van ‘n groot aantal kerke in Suid-Afrika sewe sogenaamde “reuse” onder dié probleme uitgesonder waaraan ook kerke dringend aandag behoort te gee: misdaad, armoede, werkloosheid, rassisme, geslags- en seksuele diskriminasie, gesinsverval, en MIV/Vigs. ‘n Mens sou by dié probleme met gemak nog ‘n paar ander kon voeg: geweld, etniese konflik, gebrekkige dienslewering, openbare onrus, vreemdelingehaat en die bedreiging van die omgewing.

Dit is natuurlik so dat die regering die grootste verantwoordelikheid in die bestryding van al hierdie probleme het. Dit beteken egter nie dat daar nie ‘n behoefte aan hulp uit ander oorde is nie. Die regering beskik net nie oor die vermoë om al die dimensies van dié probleme op ‘n effektiewe wyse te hanteer nie. Trouens, daar is vandag wêreldwyd die erkenning dat die bydrae wat nie-regeringsorganisasies – en dit sluit godsdienstige denominasies in – tot die bestryding van samelewingsprobleme kan lewer onontbeerlik is¹. Die bestryding van armoede en onreg, die versorging van siekes, versoening tussen mense wat van mekaar

1 Wat Christoph Hubig (1995:106-107) in verband met die onontbeerlikheid van instellinge of organisasies in die nakoming van individuele morele verantwoordelikheid in die bestryding van die negatiewe gevolge van hedendaagse tegnologie sê, is waar ook ten aansien van die nakoming van hul verantwoordelikheid in die bestryding van ander samelewingsprobleme: “Das Tätigkeitsfeld des Einzelnen wird im komplexen arbeitsteiligen Prozess zwischen Innovation, Produktion, Distribution und Konsumtion immer enger. Zur Übernahme von Verantwortung bedarf er der wissensmässigen Unterstützung über Voraussetzungen und Wirkungen der Gesamtstrategie, in die sein Handeln eingebunden ist. Woher soll er dies bekommen, wenn nicht durch entsprechende Institutionen? Weiterhin bedarf er zur Wirksamkeit seiner Verantwortungsübernahme der Unterstützung durch Instanzen, die verhindern, dass sein individuelles Handeln folgenlos bleibt, weil er entweder ersetzt oder sein Handeln durch anderes individuelles Handeln kompensiert wird”. Vergelyk ook Heidbrink (2003:187-256) en De Villiers & De Beer (2007:16).

vervreem is, morele vorming en die uitbou van gesonde huweliks- en gesinsverhoudinge was nog altyd kernaktiwiteite van kerke. Hulle het deur die loop van baie jare kundigheid in die hantering van hierdie sake opgebou en elkeen op 'n eie wyse 'n eie infrastruktuur van dienste opgebou. Die NG Kerk is in hierdie opsig geen uitsondering nie.

Ons moet daarteen waak om onder “kerk” nie net die plaaslike gemeente en kerklike denominasies te verstaan nie. Dirk Smit (1996:119-129) wys tereg daarop dat daar ook ander manifestasies van die kerk is. Ook die lidmaat wat in ander lewensverbande, as sy haar werk beoefen, aan sport deelneem of 'n hulpverleningsorganisasie in die lewe roep of ondersteun, haar Christenskap uitleef, is 'n manifestasie van die kerk. Dit is veral in hierdie verband wat die NG Kerk baie te bied het. In sy lidmate beskik die NG Kerk oor 'n skat van kundige, kreatiewe en welvarende mense wat potensieel 'n groot bydrae tot die bestryding van hierdie probleme kan lewer. Hulle sal dit egter alleen lewer as hulle die geleentheid gegun word om dit te doen, en – net so belangrik – as hulle dit ook graag wil doen.

3 DIE GELEENTHEID

Dit kan nie ontken word dat in bepaalde opsigte die ruimte en geleentheid vir die NG Kerk om 'n openbare invloed uit te oefen in die nuwe politieke bedeling beduidend ingeperk is nie. In die vorige politieke bedeling kon die NG Kerk, vanweë sy noue verbintenis met lidmate wat leiersposisies in die regeringsparty bekleed het en die erkenning van Christelike waardes in die grondwet, invloed uitoefen op wetgewing wat welsynswerk en openbare moraliteit gereël het (De Villiers 2001:51-61). Nou het die NG Kerk geen verhouding van bevoorregting met die huidige regering nie, en is dit vanweë die skeiding van godsdiens en staat wat die nuwe liberale grondwet afdwing, eintlik vir geen godsdienstige groepering moontlik om die stempel van sy eie godsdienstige opvattinge op wetgewing af te druk nie. Dit is ook so dat die regering staatssubsidiëring vir die welsynswerk van kerke soos die NG Kerk sterk afgeskaal het en dat hulle nou veel meer op eie fondswerwing aangewys is om die dienste wat hulle vir mense in nood aanbied, te handhaaf en uit te brei (vgl De Villiers 1999:15-38; 2005:522-525).

Dit beteken egter nou nie dat daar nie meer die geleentheid is vir die NG Kerk om 'n konstruktiewe openbare rol te speel nie. Kom

ons kyk kortliks na enkele geleenthede wat die NG Kerk nog steeds het om 'n konstruktiewe openbare rol te speel:

3.1 Die einste grondwet wat 'n skeiding maak tussen godsdiens en staat, erken ook regte soos godsdiens-vryheid, gewetensvryheid en vryheid van spraak. Kerke – en dit sluit die NG Kerk in – het nog steeds die ruimte om hul profetiese roeping na te kom deur kritiek op regeringsbeleid te lewer wat na hul mening moreel onaanvaarbaar is en voorstelle aan die regering te maak oor hoe 'n bepaalde samelewingsprobleem beter aangepak kan word. Toegegee, die NG Kerk het in hierdie verband 'n geloofwaardigheidsprobleem. Hy kon nog nie heeltemal die assosiasie van die teologiese regverdiging van apartheid in die verlede afskud nie, en sal dit ook moeilik regkry solank hy slegs 'n groep blanke christene verteenwoordig. Die NG Kerk sal, na my mening, slegs daarin slaag om die oor van regeringsleiers te kry as hy deel vorm van 'n groter kerkverband met lidmate uit al die bevolkingsgroepe in Suid-Afrika en as hy bereid is om aktief deel te neem aan ekumeniese inisiatiewe om 'n gemeenskaplike kerklike stem te laat hoor (vgl De Villiers 2005:528-530; Agenda Algemene Sinode van die NG Kerk 2004:135-136).

3.2 'n Mens kan die skeiding tussen kerk en staat wat in ons grondwet voorgestaan word, tipeer as 'n “sagte” een. Artikel 15 van die menseregtekatalogus in die grondwet staan nie godsdiensneutraliteit voor nie, maar godsdiens-onpartydigheid. Dit beteken dat die regering nog steeds kerklike voorstelle vir wetgewing oor byvoorbeeld maatskaplike ontwikkeling kan akkommodeer as al die godsdienstige groeperinge daarmee saamstem. Met die Nasionale Godsdiensassosiasie vir Maatskaplike Ontwikkeling en die Nasionale Godsdiensleiersforum is meganismes in die lewe geroep wat juis sulke consensus-vorming tussen godsdienstige denominasies met die oog op regeringsbeleid tot doel het (vgl Agenda van die Algemene Sinode van die NG Kerk 2004:136-137). Ek oordeel selfs dat die godsdienstige denominasies op grond van die grondwet 'n sterk saak sou kon uitmaak dat die staat maatskaplike ontwikkelingsprojekte met 'n sterk godsdienstige inslag behoort te subsidieer mits dit op 'n billike manier geskied. Maar dan moet hulle natuurlik uit een mond praat in hul onderhandelinge met die regering.

3.3 Dit sou verkeerd wees om te oordeel dat 'n kerk soos die NG Kerk alleen in dié mate dat hy 'n invloed op regeringsbeleid kan

uitoefen, ‘n konstruktiewe bydrae tot die bestryding van samelewingsprobleme kan lewer. Daar bestaan ongelukkig dié misverstand onder baie lidmate dat politieke mag onontbeerlik is vir die oplossing van samelewingsprobleme. Daarmee word buite rekening gelaat dat veral in hierdie era van globalisering, ekonomiese mag en die mag wat kundigheid meebring, minstens net so belangrik is (vgl vir die relativering van die politieke mag van regerings deur ekonomiese en kulturele globalisering De Villiers 2001; Stiglitz 2002:53-88; Tomlinson 1999). Die lidmate van die NG Kerk mag nou miskien nie so ‘n groot invloed op die politieke beleid hê nie, maar daar is baie van hulle wat sake-ondernemings besit, senior bestuursposisies in maatskap-pye beklee of deur erfenisse en goeie beleggings besonder welvarend geword het. Hulle kan deur hul invloed en geld op ‘n kreatiewe manier te gebruik, geweldig baie doen aan werkskepping en die ekonomiese bemagtiging van voorheen benadeelde mense deur hulle byvoorbeeld medebesluitnemers en mede-eienaars te maak. Deur hul kundigheid nie vir hulself te hou nie, maar voorheen benadeelde mense in hul kundigheid te laat deel en op te lei, kan hulle net so ‘n konstruktiewe bydrae lewer. ‘n Aangrypende insetsel op die Afrikaanse nuus op SABC 2 aan die einde van 2007 was oor ‘n jong Vrystaatse boer wat elke dag ‘n draai maak by sy buurman, ‘n opkomende swart mielieboer, om hom van raad te bedien. Toe hy gevra is waarom hy dit doen, was sy beskeie antwoord: “Dit kos my niks om dit te doen nie”. In dié verband het die regering ongetwyfeld ook sy deel om te doen. Die fyngespoel en onwilligheid om van die kundigheid van blankes gebruik te maak en ook daarvoor erkenning te gee, wat soms by regeringsleiers aangetref word, werk beslis demotiverend in op lidmate wat nog bereid is om ‘n konstruktiewe bydrae in ons samelewing te lewer. Dit is iets wat regeringsleiers gerus kan laat staan as hulle die belang van die land op die oog het.

3.4 Dit is opvallend hoeveel oud-studente van die Teologiese Fakulteit van die Universiteit van Pretoria die geleentheid sedert die oorgang na die nuwe politieke bedeling benut het om besonder effektiewe inisiatiewe in die bestryding van samelewingsprobleme te onderneem. Nadere ondersoek sal heel waarskynlik uitwys dat dit ook die geval is met oud-studente van die ander twee teologiese fakulteite waar predikante van die NG Kerk hul opleiding ontvang. In sommige gevalle het hierdie oud-studente ‘n persoonlike verleentheid – die feit dat hulle nie ‘n beroep kon kry nie, of hul

werk verloor het – omskep in ‘n besondere geleentheid tot dienslewering. Hulle het saam met andere aan hierdie inisiatiewe beslag gegee deur nie-regeringsorganisasies met ‘n Christelike inslag in die lewe te roep en uit te bou. Daarmee het hulle weer eens bewys dat nie-regeringsorganisasies – en dit sluit christelike organisasies in – ‘n groot rol kan speel in die bestryding van samelewingsprobleme. Hulle kan dit doen deur ‘n bewusmakingsrol ten aansien van dié probleme te speel en al eksperimentierend kreatiewe oplossings daarvoor te vind en so modelle aan ander instansies en regerings te bied van hoe samelewingsprobleme effektief aangepak kan word. Alhoewel ek deeglik daarvan bewus is dat daar ook ander dergelike christelike organisasies is, meld ek hier net vier daarvan wat in Pretoria werksaam is: Nova waarin Attie van Niekerk ‘n leidinggewende rol speel en wat op ‘n kreatiewe manier ‘n stelsel aan die ontwikkel is wat beide aardverwarming bestry en vir arm gemeentes in swart woonbuurtes inkomste kan verdien; HospiVisie waarin Andre de la Porte en Hannes van der Walt leiding neem en wat met behulp van ‘n verskeidenheid programme effektiewe bystand aan MIV/VIGS geïnfek-teerde mense bied; PEN-Aksie met Marinda van Niekerk en Francois Smit in leiersrolle wat in die middestad van Pretoria werksaam is en onder andere onmisbare diens in die versorging van straatkinders verrig; en die Tshwane Leadership Foundation met Stephan de Beer as direkteur wat eweseer in die middestad van Pretoria ‘n waardevolle bydrae lewer tot die verskaffing van goedkoop behuising aan weerlose en arm mense en (vgl vir ‘n bespreking van die werksaamhede en beleid van die TLF: De Beer & De Beer 2002 en De Villiers & De Beer 2007).

3.5 Dit is ‘n feit dat ons meestal in die persoonlike verbondenheid met medemense, byvoorbeeld in ‘n familie, buurt, gemeente of werkplek, bewus raak van mekaar se nood en ook op ‘n spontane wyse hulp en bystand aan mekaar verleen. Vanweë ons geskiedenis van rassesseiding, gebeur dit nog nie op groot skaal dat lidmate van die NG Kerk op ‘n persoonlike vlak blootgestel word aan die nood van mense uit ander bevolkingsgroepe nie. Tog is daar genoeg geleenthede vir lidmate, in hul werksituasie en ook in hul huise, om mense uit ander bevolkingsgroepe wat hulle persoonlik leer ken het, in hul nood by te staan of te bemagtig. Dink maar net aan die huishulpe en tuinmanne wat by ons huise werk. Daar is soveel maniere waarop ons hulle en hul kinders kan help om vooruit te kom in die lewe. Ek is bewus van lidmate wat hul huishulp of tuinman

gehelp het om 'n eie huis te koop of die studiekostes van hul kinders te betaal. Ons eie tuinman, Sam Matjila, wat van Hammanskraal kom, het op 'n dag aan my gevra om aan hom 'n lening van R1000 te gee om 'n bees te koop. Alhoewel ek aanvanklik huiwerig was, het ek tog aan hom 'n rentevrye lening gegee en daarna elke maand 'n bedrag van sy loon afgetrek tot die lening afbetaal was. Dit was die begin van 'n proses van leen en afbetaal waarin hy vir hom 'n troppie beeste aangeskaf het wat goeie sekuriteit teen die oudag bied.

Daarmee is maar net aan die oppervlakte gekrap van die geleenthede wat daar vir die NG Kerk en sy lidmate is om 'n konstruktiewe bydrae tot die Suid-Afrikaanse samelewing te lewer. Niks is byvoorbeeld nog gesê oor die geleenthede wat daar is vir versoening en vir die morele vorming van lidmate om hulle weerbaar te maak teen immorele gedrag nie, byvoorbeeld teen die betaling van omkoopgeld (vgl De Villiers 2000:450-454). Die voorbeelde wat wel genoem is, is egter hopelik voldoende om aan te toon dat daar nog afdoende ruimte is om 'n groot bydrae tot die oplossing van same-lewingsprobleme te lewer.

4 DIE BEREIDHEID

Nou bly daar nog die lastige, dog belangrike vraag om te beantwoord: Is die NG Kerk en sy lidmate ook bereid en gereed om die geleenthede wat daar nog steeds is om 'n konstruktiewe rol in die Suid-Afrikaanse samelewing te speel, ten volle te benut? Hierdie is 'n vraag wat waarskynlik deur sommige predikante en lidmate van die NG Kerk as irriterend ervaar sal word, omdat hulle oordeel dat dit darem te veel gevra is om te verwag dat lidmate ten spyte van al die druk wat Afrikaners verduur en al die negatiewe dinge wat die afgelope maande in die land gebeur het – die onrusbarende woelinge binne die ANC, die talle berigte oor gewapende roof en moorde in voorstede, die kragonderbrekings en die stygende rentekoerse en voedselprijs – hulle met groot entoesiasme sal toewy aan die oplossing van ons land se probleme.

Dit kan nie ontken word dat van die nuutste ontwikkelinge in ons land besonder onrusbarend is nie. Daar kan beslis kritiese vrae gestel word oor die wyse waarop die regering byvoorbeeld grondhervorming en regstellende aksie toepas, die verandering van dorpsname hanteer en misdaad probeer bestry. Dit regverdig egter nie die soort ekstreme en apokaliptiese uitsprake oor die onvermydelike ondergang van ons land wat sommige van ons

lidmate en dalk ook sommige predikante maak nie. Nog minder regverdig dit die defaitistiese instelling by lidmate – let wel nie by almal nie – dat daar absoluut niks is wat ons kan doen om hierdie ondergang te verhoed nie. Afgesien van die gevaar dat so ‘n apokaliptiese siening en defaitistiese houding dalk, soos die Engelse sê, ‘n “self-fulfilling prophecy” kan word, omdat dit wrewel verwek by swartmense wat daaraan blootgestel word en so bydra tot groter konflik, getuig dit nie juis van geloof in God en sy voorsienige beskikking nie.

Waar kom hierdie apokaliptiese siening en defaitistiese ingesteldheid van ‘n gedeelte van ons lidmate vandaan? Gedeeltelik kan die onvermydelik negatiewe gemoedstoestand van lidmate wat traumatiese ervarings deur geweldsmisdaad deurgemaak het, seker daarvoor geblameer word. Meer is egter in die spel. Ons weet al teen dié tyd dat daar nie so-iets soos ‘n objektiewe siening van die werklikheid is nie. Ons sien die werklikheid altyd deur die bril van ons eie interpretasieraamwerk, waarvan reedsbestaande oortuiginge, vooroordele en ingesteldhede deel uitmaak (vgl vir die invloed van vooroordele en belange op ons siening van die werklikheid: Nürnberger 1988:137-152; Tödt 1988:21-48). Baie van hierdie oortuiginge, vooroordele en ingesteldhede is diepgeworteld in die geskiedenis van die kulturele en godsdienstige groepe waarvan ons deel is, en oefen ‘n bepalende invloed uit op die ervaring van ons eie persoonlike en groepsidentiteit, en ons siening en evaluering van ons alledaagse ervaringswêreld. Dit is hierdie oortuiginge, vooroordele en ingesteldhede wat ‘n aantal lidmate se besonder negatiewe siening oor en ingesteldheid teenoor die Suid-Afrikaanse samelewing bepaal en ook die afleiding regverdig dat die NG Kerk nie juis ‘n konstruktiewe bydrae tot die Suid-Afrikaanse samelewing sal lewer as dié negatiewe siening en ingesteldheid in NG geledere sou heers nie.

Ek waag dit om enkele van die invloedryke oortuiginge, vooroordele en ingesteldhede van die Afrikanerlidmate van die NG Kerk te probeer ontrafel:

a *Slagoffermentaliteit*. Baie Afrikaners het na die Tweede Suid-Afrikaanse Oorlog aan die begin van die 20ste eeu hulself as slagoffers beskou. Vandag is dit weer die geval. By Afrikaners hang die slagoffermentaliteit nou saam met die diepgewortelde oortuiging dat as hulle nie die politieke mag in die hande het nie, hulle

noodwendig uitgelewer is aan die groot meerderheid swartmense². Noudat die politieke mag in Suid-Afrika inderdaad nie meer in Afrikaners se hande is nie, word die verandering van Afrikaanse plekname in swart plekname, die afdwing van die toelating van swart leerlinge in Afrikaanse skole, regstellende aksie, grondhervorming en selfs misdaad as bevestiging van hierdie oortuiging gesien. Die gevolglike oorheersende ervaring van baie lidmate van die NG Kerk is vandag een van magtelose, veronregte en oorgelewerde slagoffers wees. En soos dit tipies is van mense wat hulself as slagoffers beskou, voel hulle dat hulle die morele hoëgrond bekleed en dat die regering wat hulle veronreg hulle iets skuld, eerder as andersom.

b *Polariserende groepsdenke en rassevooroordeel.* Daar het nog altyd die neiging by Afrikaners bestaan om hulself as ‘n groep skerp af te grens van ander kultuurgroepe. Dit het nie net daartoe gelei dat hulle vernaamlik sosiaal en kerklik met mede-Afrikaners geassosieer het nie, maar ook dat hulle negatiewe eienskappe aan buitengroepe toegedig het. ‘n Onvermydelike uitloper van polariserende groepsdenke in ‘n konteks waarin mense van verskillende rasse met mekaar te doen het, is rassevooroordeel, wat berus op die oordeel dat mense van ander rasse inherent minderwaardig is. Dat daar nog lidmate is wat ‘n diepgesetelde rassevooroordeel openbaar, kan nie ontken word nie. Sulke lidmate is uiteraard ook nie baie optimisties oor die toekoms van ‘n land met ‘n swart meerderheidsregering nie.

c *Deterministiese denke.* Daar is Afrikanerlidmate van die NG Kerk wat sterk oortuig daarvan is dat ware versoening tussen wit- en swartmense in Suid-Afrika ‘n onhaalbare droom is. Na hulle mening moet ons eerder daarop reken dat die rassekonflik in ons land onvermydelik sal eskaleer. Daar word gewys op die uiteenlopende

2 Hierdie vrees het reeds vroeg in die geskiedenis van die Afrikaner uitdrukking gevind in die vrees vir “gelykstelling” tussen blankes en swartes. Vergelyk Giliomee (2003:88-129) vir die ontwikkeling van weerstand teen “gelykstelling” onder Afrikaners reeds in die 18e eeu. Mettertyd het daar ook stemme onder Afrikaners opgegaan waarin uitdruklik gestel is dat blankes slegs ‘n toekoms het in Suid-Afrika as hulle politieke heerskappy behou. Vergelyk byvoorbeeld die uitspraak van Coenraad Scheepers, ‘n voortrekker, in 1852: “[Whites] and blacks cannot live together, unless the black man is in state of subjection to the white” (Giliomee 2003:181) en die uitspraak van Hendrik Verwoerd in 1948 waar hy na Suid-Afrika verwys as “a white man’s country where he must remain the master” (Giliomee 2003:279).

kulturele oortuiginge en botsende belange van wit- en swartmense en die talle voorbeelde van eskalerende rassebotsings in die wêreld³.

Twee van die gevolge van die feit dat die genoemde oortuiginge en vooroordele baie lidmate van die NG Kerk se siening van die werklikheid in Suid-Afrika kleur, is 'n diepgesetelde gevoel van bedreigdheid en die geneigdheid om hierdie gevoel te besweer deur 'n naorstigtelike strewe na groter finansiële sekuriteit. Baie lidmate sien rykdom as die enigste sekere manier sien waardeur oorlewing vir hulself en hul kinders verseker kan word. Dit ten spyte van die feit dat die Afrikaanse kerke vir die grootste deel van hul geskiedenis sterk standpunt ingeneem het teen geldgierigheid en materialisme.

Vir ons is die uitwerking van die negatiewe siening wat lidmate van die Suid-Afrikaanse samelewing het wat met die gesketste oortuiginge, vooroordele en instelling saamhang, op hul kerkbeskouing en op die kerklike lewe vandag, egter van groter belang. Ek waag om 'n paar van die gevolge te identifiseer:

a *Die kerk word in die eerste plek as veilige hawe beskou.* Lidmate wat so 'n negatiewe siening van die samelewing het en so bedreig voel deur wat daarin gebeur, sien die kerk as 'n laaste veilige hawe waartoe hulle kan vlug en hulself deur deelname aan vertroude rituele in hul eie taal kan afsluit van die onaangename werklikheid daarbuite. Dit is duidelik dat lidmate wat so voel, weerstand sal bied teen die oproep dat hulle as Gereformeerdgesindes geroep is om 'n bydrae tot die vernuwing van die samelewing te lewer om dit meer

3 Vergelyk die bevindinge van J A van der Ven, J S Dreyer en H J C Pieterse na aanleiding van empiriese navorsing wat hulle onder 'n groep Suid-Afrikaanse hoërskoolleerlinge – insluitende leerlinge in Afrikaanse hoërskole – in 1995/96 en in 2000/1 gedoen het: “People who find themselves in a situation of helplessness, frustration and disillusionment cannot always resist the temptation to retire to the corner and throw in the towel...This applies all the more when they affect not just one person but an entire group, community, a whole population. In that case the sense of hopelessness and impotence may spread like an oil slick and there seems to be no agency or institution that can put a stop to it, let alone turn the situation around. That is the situation in South Africa today; at any rate, that is how it is experienced by many groups. After the victory of democracy over the hegemony of the apartheid regime, the country appears to be plunged – at least in the experience of many communities – in an atmosphere of despair, even apathy” (Van der Ven, Dreyer & Pieterse 2004:453).

in ooreenstemming met God se wil te bring (vgl De Villiers 2005:522-525). Trouens, hulle sal verkies dat die predikant in sy preke en gebede liefso min as moontlik na probleme in die samelewing verwys. Die predikant wat tóg oordeel dat dit sy profetiese verantwoordelikheid is om dit te doen, kan ontdek dat hy beskuldig word van politiek preek. En daarom is daar vanweë hierdie afkeer by lidmate teen die behandeling van onderwerpe wat hulle as kontroversieel beskou – en dit kan politieke, ekonomiese, kulturele, seksuele en werkskwessies wees – ‘n sterk versoeking vir predikante om heel algemeen en oor veilige onderwerpe te preek. ‘n Mens kan egter wel vra of preke nog relevant kan wees as soveel dinge wat sentraal staan in ons lewens taboe-onderwerpe is.

b *‘n Verskuiwing na ‘n na-binne gerigte spiritualiteit vind plaas*⁴. As lidmate geen behoefte het om as Christene ‘n konstruktiewe rol in die samelewing te speel nie en ook weerstand bied teen prediking oor hul verantwoordelikheid in dié verband, is die gevaar groot dat daar ongemerk ‘n verskuiwing plaasvind van die na-buite gerigte Gereformeerde spiritualiteit na ‘n na-binne gerigte spiritualiteit. In plaas daarvan dat al die bedieninge in die gemeente in diens staan van God se koninkryk, word dit aangewend om na die persoonlike behoeftes van gemeentelede om te sien en die gemeente self in stand te hou. Die vraag is of dit nie al in baie gemeentes aan die gebeur is nie. Dit gebeur daar waar die gemeentelike bediening primêr ingestel is op die vertroosting en genesing van gemeentelede (die priesterlike aspek van die bediening). Van die ander twee aspekte, die oproep tot en toerusting van lidmate om op alle lewensterreine waarop hulle beweeg, ‘n oorwinnende, geheiligde lewe as Christen te voer (die

4 M J S Masango en H J C Pieterse oordeel oor die kerk in ons tyd: “Privatized faith and spirituality are the hallmark of the church. Recent research in the Ned. Geref. Kerk shows this face of the church very clearly” (Masango & Pieterse 2008:3-4). Hulle haal W J Schoeman aan wat namens die “Kerkspieël Navorsingseenheid” van die NG Kerk empiriese navorsing onder lidmate van die NG Kerk gedoen het: “Religion is a private matter and “my” personal relationship with God is of the utmost importance...The community is not in the sight of the congregations... It seems that worshippers in the DRC congregations are living in their own private world and are lacking involvement with each other and especially the wider community that they are supposed to serve. DRC congregations are in need of a more missional approach focussing on serving the community, being a church for the other” (Schoeman 2007:9-10).

koninklike aspek van die bediening) asook om deur kritiese betrokkenheid ‘n bydrae tot die vernuwing van die samelewing te lewer (die profetiese aspek van die bediening), kom daar feitlik niks tereg nie (vgl vir die priesterlike, koninklike en profetiese aard wat die prediking oor werk behoort te hê De Villiers 2004:915-916). Na my mening dreig daar ook die groter gevaar dat al meer lidmate en predikante aangetrokke sal raak tot ‘n bepaalde tipe pentekostalistiese spiritualiteit. Die aantrekkingskrag van so ‘n spiritualiteit lê daarin dat dit ‘n voorspoedsevangelie verkondig wat as gerieflike legitimering van lidmate se ongebreidelde strewe na rykdom dien (vgl vir die groot invloed in Afrika van pinksterkerke wat ‘n voorspoedsevangelie verkondig (Gifford 2004:56-61; Fischer 2007:152-179). Wat dit egter ook aantreklik maak, is dat ‘n mens se persoonlike verantwoordelikheid om deur harde werk en kreatiwiteit ‘n bydrae tot die vernuwing van die samelewing te lewer, ondervang word deur die enger verantwoordelikheid om slegs vir die transformasie van die samelewing te bid en die byna magiese verwagting dat dié transformasie deur die Heilige Gees op ‘n wonderbaarlike wyse sonder enige medewerking van ons kant bewerkstellig sal word [vgl Cochrane (2008:15-17) vir ‘n bespreking van die spiritualiteit wat ten grondslag lê van die massabyeenkomste van die “Global Day of Prayer” en die “International Transformational Network” waarin die Suid-Afrikaanse sakeman Graham Power ‘n leidinggewende rol speel].

5 DIE VOORWAARDES

Wat is nou egter nodig om te verseker dat die NG Kerk en sy lidmate wel ‘n positiewe bydrae tot die Suid-Afrikaanse samelewing lewer? Om dit anders te stel: aan watter voorwaardes sal die NG Kerk moet beantwoord om ‘n konstruktiewe bydrae tot ons huidige samelewing te lewer? Ek noem ten slotte enkele van hierdie voorwaardes:

a Die motief van die Koninkryk van God en die oortuiging dat die kerk in diens staan van dié Koninkryk moet weer sentraal staan in die teologie van die NG Kerk⁵. Dit kan alleen gebeur as God

5 Nelus Niemand (2007:62-71) is ook van mening dat die fokus op die koninkryk van God die kerk vandag in die postmoderne wêreld behoort te kenmerk. Hy wys tereg daarop dat die term *koninkryk van God* vandag vanweë die radikale verskil in leefwêreld van die Nuwe-Testamentiese en ons eie tyd nie daarin slaag om die volle reikwydte van die Nuwe Testamentiese bedoeling gemaklik weer te gee nie en bespreek dan ‘n aantal ander terme om

erken word as die Skepper van hemel en aarde en die regeerder oor en onderhouer van alles op aarde, dit wil sê van alle mense (gelowiges en ongelowiges), diere, plante en nie-lewende dinge. Dit berus ook op die erkenning dat in en deur Jesus Christus die omvattende vredesryk van God in hierdie gebroke wêreld ingebreek het en omvattende heil vir die wêreld inhou, dit wil sê nie net heil vir individuele mense en die kerk nie, maar ook vir samelewings en die nie-menslike deel van die wêreld.

b Die gesamentlike verklaring van die vier kerke van die NG familie in 2006 oor “Ons roeping tot diens en getuienis in eenheid” wys tereg daarop dat die diens en getuienis van die kerk (*missio ecclesia*) vloei uit die sending van die Drieënige God (*missio Trinitatis Dei*) wat vervul is in die sending van Christus (*missio Christi*) na die wêreld. Die diens en getuienis van die kerk en sy lidmate moet daarom ook die omvattendheid van die heil in Christus verkondig en weerspieël. Daarom behoort ons ook opnuut in die NG Kerk die Gereformeerde oortuiging te onderskryf dat die kerk en sy lidmate deur God geroep word om hulle nie net vir die bekering van individue te beywer nie, maar ook vir die transformasie van die samelewing. Alleen, vanweë die skeiding van staat en godsdiens in ons samelewing is dit nie meer moontlik of gepas om soos ons Gereformeerde vaders ‘n eksklusiewe transformasiebenadering te volg wat die kerstening van alle lewensverbande op die oog het nie. As die meerderheid christene in Suid-Afrika sou probeer om die uitdruklike erkenning van die Drieënige God in ander lewensverbande af te dwing, sou dit in elk geval net bydra tot groter konflik in ons samelewing. Ons moet eerder ‘n meer inklusiewe benadering volg wat die *humanisering* van die samelewing (voorstel van Karl Barth 1946:14) of, minder antroposentries geformuleer, *die optimale beskerming en bevordering van alle lewe op aarde* tot doel het (vgl De Villiers 2005:525-526).

uitdrukking te gee aan die oorspronklike Nuwe-Testamentiese bedoeling (Niemand 2007:65-67). Dit lyk egter nie asof hy hierdie ander terme as alternatiewe vir die term *koninkryk van God* beskou nie, maar eerder as hermeneutiese hulpmiddels in die vertaling van die Nuwe Testamentiese term in sy oorspronklike bedoeling. Na my mening behoort ons inderdaad nie vandag afstand te doen van die term *koninkryk van God* nie. Ons behoort eerder deur omskrywing van die oorspronklike bedoeling die gebrekkige betekenisassosiasies wat hedendaagse mense van dié term het, aan te vul en te korrigeer.

c Die inklusiewe transformasiebenadering moet in die NG Kerk onderskraag word deur 'n omvattende spiritualiteit wat spruit uit 'n lewende ervaring van God se omvattende liefde en sorg vir sy skepping en sy besondere sorg vir weerlose en swak mense. In gebede moet nie net ons sonde in persoonlike verhoudinge bely word nie, maar ook ons sondige aandadigheid aan die nood van arm en siek mense, al is dit dan ook net vanweë ons onbetrokkenheid en versuim om iets aan hul nood te doen. Nie slegs die nood van lidmate in die gemeente wat ons ken, moet in die gebed tot God gebring word nie, maar ook die nood van die bedelaars by ons hekke, en die groot persentasie mense in ons land wat werkloos is en met MIV/VIGS geïnfekteerd is. En die prediking moet nie net getuig van God se liefde en sorg vir elkeen van ons wat in die kerk sit nie, en van ons verantwoordelikheid om mekaar as gemeentelêde by te staan nie, maar van God se liefde en sorg vir die wêreld en sy besondere sorg vir weerlose mense en ons verantwoordelikheid om op alle lewensterreine en teenoor alle mense, en in die besonder teenoor weerlose mense, maar ook teenoor diere en plante, aan God se omvattende sorg in ons eie optrede gestalte te gee.

d Aangesien die ruimte wat aan lidmate gebied word om in ander lewensverbande 'n konstruktiewe bydrae tot ons samelewing te lewer waarskynlik groter is as dié van die NG Kerk as denominasie, is dit belangrik dat lidmate bewus sal wees van hul eie verantwoordelikheid om so 'n bydrae te lewer en ook sterk gemotiveerd sal wees om dit te doen. Predikante kan 'n groot rol speel om lidmate in hul prediking en deur middel van toerustingsgeleenthede in dié verband te motiveer en te bemagtig.

e Aangesien 'n selfsugtige gerigtheid op eie persoonlike en groepsbelange, asook rassevooroordeel, ons bereidheid om konstruktiewe diens in die samelewing te lewer, aan bande lê, is daar ook by baie van ons 'n daaglikse bekering van hierdie negatiewe ingesteldhede nodig. Om lidmate op te roep tot bekering van hierdie negatiewe ingesteldhede is waarskynlik die moeilikste taak waarvoor predikante staan. Sonder hierdie bekering sal die antwoord op die vraag wat in die artikel bespreek word egter 'n negatiewe een bly.

f Ten slotte kan ons nie by die feit verby kom dat die institusionele hereniging van die familie van NG Kerke 'n belangrike voorwaarde vir 'n positiewe antwoord op die vraag: "Kan die NG Kerk nog 'n konstruktiewe rol in die Suid-Afrikaanse

samelewing speel?” is nie. Slegs daardeur sal die nood van die swart, Kleurling en Indiërlidmate van die ander kerke in die familie, nie meer “hulle” nood en “hulle” saak wees nie, maar ook “ons” nood en “ons” saak⁶. En slegs daardeur sal die legitimiteit van die openbare getuienis van die kerke van die NG familie weer herstel kan word. Want hoe kan ons verwag dat die regering en ander instansies ons vermaninge teen onverdraagsaamheid, onversoenlikheid en rassevooroor-deel ernstig sal neem as ons onvermoë om een kerk te vorm getuig van ons eie onversoenlikheid? [Vgl vir ‘n meer uitvoerige bespreking van die institusionele eenwording van die kerke van die NG familie as voorwaarde vir effektiewe dienslewering (De Villiers 2007:9-11)].

6 SLOTOPMERKING

En as ons in die NG Kerk nou al dié voorwaardes nakom en dit gaan – ten spyte van al ons pogings – net slegter in ons samelewing? Mag ons dan oordeel dat God ons in die steek gelaat het? Of mag ons dan op ‘n bepaalde tydstip oordeel “genoeg is genoeg” en dat ons nie enige verdere verantwoordelikheid het om ‘n konstruktiewe bydrae tot ons samelewing te lewer nie?

Die vorige moderator van die Algemene Sinode van die NG Kerk, dr. Coenie Burger, het op die laaste Sondag van 2007 in die kerk van die NG gemeente op Kleinmond oor die laaste twee verse in Handeling 28:30-31: “Paulus het ‘n volle twee jaar lank in die huis gebly wat hy gehuur het, en hy het almal ontvang wat hom kom besoek het. Hy het die koninkryk van God verkondig en die mense alles oor die Here Jesus Christus geleer. Dit het hy gedoen met die grootste vrymoedigheid en sonder enige verandering.” Paulus, so het hy gesê, is ‘n bewys daarvoor dat dié gelowiges wat verwag dat God hulle voorspoedig sal maak as hulle ‘n sterk geloof het en ywerig in sy diens is, ‘n verkeerde verwagting van God het. Hy is ook ‘n bewys daarvan dat diegene wat verwag dat God darem ten minste sal waarborg dat hul bediening ‘n sukses sal wees, verkeerd is. Paulus is hier aan die einde van sy bediening

6 Vergelyk die opmerking van M J S Masango en H J C Pieterse: “This tendency of the privatization of our faith and spirituality is deepened by the existence of the white church separately from its black DRC churches. White church members are not regularly exposed to the needs of their brothers and sisters in a face-to-face situation in the context of the everyday experience in the church” (Masango & Pieterse 2008:4).

vir twee jaar onder huisarres in Rome in afwagting vir sy verhoor. Vir dié twee jaar was sy eie persoonlike vryheid, maar ook sy bediening ernstig aan bande gelê. Dit het egter nie teweeggebring dat Paulus God verwyd het en sy bediening in mismoedigheid opgeskort het nie. Hy het “met die grootste vrymoedigheid en sonder verhinderings” voortgegaan om mense gulhartig in sy huis te ontvang, die Koninkryk van God aan hulle te verkondig en hulle alles oor die Here Jesus te leer. Hy het met ander woorde die beperkte geleentheid wat aan hom gegun was benut om voluit as christen te lewe en die bediening waartoe hy geroep is met oorgawe te beoefen.

Is dit die gesindheid waarmee ons as lidmate en predikante van die NG Kerk ons christenskap in hierdie land uitleef en die bediening waartoe ons deur God geroep is, beoefen? En sal ons dit ook met dieselfde positiewe gesindheid en oorgawe doen as dinge in hierdie land moeiliker word?

Literatuurverwysings

- Agenda van die Algemene Sinode van die NG Kerk, 2004.
- Barth, K 1946. *Christengemeinde und Bürgergemeinde*. Zollikon-Zürich: Evangelischer Verlag.
- De Beer, W & De Beer, S 2002. Journeying on the margins: Moments in pastoral care and counselling from the inner city of Pretoria, *American Journal of Pastoral Counselling* 5 (3/4), 253-294.
- Cochrane, J 2008. Reframing the political economy of the sacred: Readings of post-apartheid Christianity (‘n ongepubliseerde lesing gelewer by ‘n konferensie oor “The year 1989/1990 as a turning point in European and non-European history of Christianity” te München-Freising, 15-17 Februarie 2008).
- De Villiers, D E 1999. Die NG Kerk en die oorgang na ‘n nuwe Suid-Afrika, *Skrif en Kerk* 20(1), 15-38.
- , 2000. Die morele genesing van die Suid-Afrikaanse samelewing: Die bydrae van die Afrikaanse kerke, *Hervormde Teologiese Studies* 56 (2&3), 440-455.
- , 2001. Die kerk en ekonomiese globalisering, *Verbum et Ecclesia* 22(2), 465-477.
- , 2001. The influence of the DRC on public policy during the late 1980’s and 1990’s, *Scriptura* 76, 51-61.
- , 2004. Durf ons nog preek dat werk ‘n roeping van God is? *HTS Teologiese Studies* 60 (3), 901-918.

- , 2005. The vocation of Reformed ethicist in the present South African society, *Scriptura* 89, 521-535.
- , 2007. The interdependence of public witness and institutional unity in the family of Dutch Reformed churches ('n Ongepubliseerde lesing gelewer by 'n konferensie ter huldiging van prof. Wolfgang Huber, huidige voorsitter van die EKD, 27 September 2007, Berlyn).
- De Villiers, D E & De Beer, S 2007. Van verhaal tot beleid: Die kerk se verantwoordelikheid ten aansien van arm mense in Nederland en Suid-Afrika: 'n Verantwoordelikheidsetiese benadering (Bydrae tot 'n gesamentlike navorsingsprojek tussen die Fakulteit Teologie van die Universiteit van Pretoria en die Protestantse Universiteit, Nederland oor die tema "Van verhaal tot beleid: Die kerk se verantwoordelikheid ten aansien van arm mense in Nederland en Suid-Afrika". 'n Bundel wat die verskillende bydraes tot die navorsingsprojek bevat, word tans voorberei vir publikasie).
- Fischer, J H 2007. *A theology of possessions in the African context: A critical survey* (MTh thesis, University of the Western Cape).
- Gifford, P 2004. *Ghana's new Christianity: Pentecostalism in a globalising African economy*. London: Hurst.
- Giliomee, H 2003. *The Afrikaners: Biography of a people*. Kaapstad: Tafelberg.
- Heidbrink, L 2003. *Kritik der Verantwortung: Zu den Grenzen verantwortlichen Handelns in komplexen Kontexten*. Weilerswist: Velbrück Wissenschaft.
- Hubig, C 1995. Verantwortung und Hochtechnologie, in K Bayertz (Hrsg.). *Verantwortung: Prinzip oder Problem?* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 98-139.
- Masango, M J S & Pieterse, H J C 2008. Liturgy on the edge of community (aanvaar vir publikasie in 2008 in: *Practical Theology in South Africa* 23(2).
- Niemandt, N 2007. *Nuwe drome vir nuwe werklikhede: Geloofsgemeenskappe in pas met 'n postmoderne wêreld*. Wellington: Lux Verbi.
- Nürnberg, K 1988. *Power and beliefs in South Africa: Economic potency structures in South Africa and their interaction with patterns of conviction in the light of a Christian ethic*. Pretoria: University of South Africa.
- Schoeman, W J 2007. The congregational life survey in a South African church: Strengths and weaknesses (Ongepubliseerde voordrag).
- Smit, D J 1996. Oor die kerk as unieke samelewingsverband, *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 36 Junie, 119-129.
- Stiglitz, J 2002. *Globalization and its discontents*. London, etc: Penguin Books.
- Tomlinson, J 1999. *Globalization and culture*. Chicago: University Press.

- Tödt, H E 1988. Versuch einer ethischen Theorie sittlicher Urteilsfindung, in H E Tödt, *Perspektiven theologischer Ethik*. München: Christian Kaiser, 21-48.
- Van der Ven, J A, Dreyer, J S & Pieterse, H J C 2004. *Is there a God of human rights? The complex relationship between human rights and religion: A South African case*. Leiden/Boston: Brill.